

Ks. TOMASZ JELONEK (Kraków)

## KSIĘGA JECIRA

W obrębie rozważań kosmogonicznych wczesnej mistyki żydowskiej znajduje się dzieło *Sefer Jecira*, czyli *Księga stwarzania, tworzenia lub kształtowania*. Jest to jeden z najważniejszych tekstów, jaki starożytny judaizm przekazał mistryce żydowskiej wieków średnich i czasom nowożytnym. Pismo, którego tło, czas i miejsce powstania nie są nam znane, stało się jednym z fundamentalnych kamieni średnio-wiecznej myśli żydowskiej. Wiele pojęć, które po raz pierwszy znalazły się w tej księdze, między innymi pojęcie *sefirot*, wzbogaciło terminologię i symbolizm żydowskiej mistyki późniejszych wieków. Nie ma innego pojedynczego dzieła, które wpłynęłoby w takim stopniu na różne szkoły i prądy myślowe, a byłoby tak małego rozmiaru<sup>1</sup>.

Księga ta pobudziła do życia większość liczących się nurtów mistyki żydowskiej, w tym także środowisko, w którym powstała *Księga Zohar*, zwana *Biblią kabalistów*<sup>2</sup>. Istniały setki mistyków-ezoteryków, którzy w Europie, Afryce i Azji tworzyli skupiska wokół nauczania tej

<sup>1</sup> Por. J. D a n, *The Ancient Jewish Mysticism*, tłumaczył S. H i m e l s t e i n, Tel-Aviv 1993, s. 198.

<sup>2</sup> Termin *kabała* może wywołać dość negatywne skojarzenia. Dlatego zatrzymamy się tu nad jego właściwym znaczeniem. Kabała, od hebrajskiego *qabala(h)*, powszechnie dziś oznacza mistykę żydowską i ezoteryczne tradycje judaizmu. W *Talmudzie* oznacza tradycję i odnosi się do tekstów biblijnych bez żadnych konotacji mistycznych czy ezoterycznych. Sens ezoteryczny termin ten przybiera w wieku XII w Prowansji, w szkole Izaaka Ślepego. Od wieku XII używa się tego terminu na oznaczenie mistyki teozoficznej, a potem rozciągnięto go na wszystkie formy mistyki judaizmu (także wcześniejsze); por. R. G o e t s c h e l, *Kabała*, przekład R. G r o m a c k a, Warszawa 1994, s. 5.

Natomiast w powszechnym użyciu w języku polskim *kabała* ma bardzo negatywne znaczenie. Widać to na przykładzie haseł słownikowych. W *Słowniku poprawnej polszczyzny* W. Doroszewskiego (Warszawa 1980, s. 237) termin *kabała* wskazany jest jako używany w lokucjach: *kłaść, stawiać kabałę*, oraz potocznie: *wpaść, wplątać się, wpakować się albo kogoś w kabałę*, co oznacza: *przysporzyć sobie albo komuś kłopotów*. Oto inne hasło słownikowe: **kabała** – wróżenie (z kart, z ręki itp.), książka zawierająca wróżby; *wpaść, wpakować się w kabałę* – w kłopoty, tarapaty; *śrdw. żyd. teozofia okultystyczna; metafizyczna, mistyczna interpretacja Biblii, kabalistyka, uprawiana przez śrdw. rabinów kabalistów. kabalistyczny tajemniczy, zagadkowy, magiczny, mistyczny* (W. K o p a l i Ń s k i, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1968<sup>5</sup>, s. 355).

księgi, interpretowanej w wielu komentarzach. *Sefer Jecira* wprowadza także w atmosferę chasydów, najpierw nadreńskich, a potem polskich. W końcu osiemnastego wieku znawcy tarota<sup>3</sup> uznali ją za klucz wszelkiego układu<sup>4</sup>.

Tekst oryginalny *Księgi Jecira* został napisany w języku hebrajskim, bez domieszek aramejskiego i występuje w trzech wersjach. Wszystkie stały się znane w wieku dziesiątym, choć napisane zostały o wiele wcześniej. Wersja krótka (około 1300 słów) pojawiła się w komentarzu Duszana ben Tamina około 965 roku. Wersję średnią i najstarszą włączono do komentarza Saadi Gaona, słynnego filozofa wczesnego średniowiecza; komentarz ten został ukończony prawdopodobnie w roku 913. Wersja długa (około 2500 słów) pojawiła się w roku 946 u Sabbataja Donnolo, lekarza i astronoma w południowej Italii<sup>5</sup>.

Od czasu swego pojawienia się dzieło rozpoczęło wywierać swój olbrzymi wpływ na myśl żydowską, podczas gdy z poprzedniego okresu w żadnym utworze literatury żydowskiej nie znaleziono ani wzmianki o tej księdze, ani o jej specyficznej terminologii. Autor dzieła prawdo-

---

Takie konotacje otrzymał rozważany termin w naszej mowie z powodu niezrozumienia tendencji myślowych, jakie pojawiały się wśród wspólnot żydowskich, żyjących w izolacji od reszty społeczeństwa. Dziwne i skrajne przejawy myśli żydowskiej formowały o niej opinię, a w ramach mistyki żydowskiej rzeczywiście istnieje wiele elementów trudnych do zrozumienia bez głębszego wniknięcia w *meritum* sprawy.

<sup>3</sup> Tarot, 22 karty (atutowe), tzw. wielkie arkana (tajemnice), i 56 kart, stanowiących tzw. małe arkana, tworzą talię jednej z najstarszych w Europie gier w karty, która w swej popularnej formie jest znana jako „tarok” (z wł. „tarocco”; fr. „tarot”), a od XVIII w. znajduje również jako zachodnia droga wtajemniczenia coraz szersze zastosowanie w kręgach ezoterycznych, które posługują się kartami tarota w celu przewidywania przyszłości, psychoterapii oraz poznania własnego „ja”. Pochodzenie i etymologia tarota są niejasne; pojawia się on w XIV w. we Włoszech, a swoją popularność zawdzięcza zapewne Cyganom zajmującym się wrózeniem z kart. W 1415 r. zostaje namalowany najstarszy zachowany pokład (Visconti-Sforza). Wzorem obowiązującej formy kart tarota jest tarot z Marsylii (koniec XV w.); najbardziej znana dzisiaj talia pochodzi z Rider-Waite (1910 r.).

W 1781 r. A. Court de Gebelin zapoczątkowuje interpretację okultystyczną tarota i świadomie nadaje mu inne znaczenie, wywodząc go z egipskich nauk tajemnych, zawartych w hermetycznym piśmiennictwie (II–III w.) opartym na idei odpowiedności mikrokosmosu i makrokosmosu, natomiast E. Lévy (1854) i Papus (1889) szukają klucza do tarota również w kabalistycznej mistyce liter i drzewa życia. „Księga Totha” A. Crowleya (1944) synkretycznie łączy najróżnorodniejsze systemy symboli okultyzmu. Figury tarota zyskują dzisiaj na znaczeniu jako nośniki uniwersalnego języka symboli, mającego służyć wyjaśnieniu archetypowych treści „psyche” i pomagać w medytacji (M. F u s s, *Tarot*, w: *Leksykon religii*, z inicjatywy Franza Königa przy współpracy wielu uczonych wydał Hans Waldenfels, przekład opracował i bibliografię polską sporządził Paweł Pachciarek, Warszawa 1997, s. 476 n.).

<sup>4</sup> Por. *Księga Jecirah. Klucz Kabały*, przekład ze starohebrajskiego, wprowadzenie i komentarz M. P r o k o p o w i c z, Warszawa 1994, s. I.

<sup>5</sup> Por. tamże, s. XXIII.

podobnie nie należał do żadnej szkoły, ani nie posiadał uczniów. Dzieło pozostawało jakby w letargu, a obudziwszy się z niego rozpoczęło swoją wielką drogę oddziaływania<sup>6</sup>.

Nie znając autora księgi, przypisywano ją Adamowi lub Abrahamowi, szukano autora w wielkich postaciach pierwszych wieków jak Rabi Johanan ben Zakkaja, założyciel szkoły w Jawne; Rabi Akiba, zasłużony dla powstania *Miszny*, jedyny, który według *Miszny* wszedł i wyszedł nienaruszony ze spotkania z mistyką żydowską; Rabi Szymon ben Jochai, uczeń Akiwy; Rabi Izmael ben Elisza, uczony kapłan, polemista Akiwy, który miał posiadać zdolność unoszenia się do nieba; Rabi Jozjasz, uczeń Izmaela; Rabi Juda ha-Nasi, ostatni redaktor *Miszny*; Chijja Rabba, uczeń Judy i jego współpracownik, który miał opracowywać tajemne zwoje; Raw z otoczenia Judy, który założył akademię w Surze (Babilonia); Rabi Jannai Rabba, uczeń Judy, znany ze swej pobożności; Rabi Johanan ben Nappacha, założyciel akademii w Tyberiadzie, oraz wielu innych z drugiego i trzeciego wieku<sup>7</sup>

Niektórzy uczeni są skłonni widzieć początki księgi nawet w okresie Drugiej Świątyni; mówi się o wiekach od drugiego do czwartego. Jest bardzo prawdopodobne, że *Księga Jecira* jest produktem duchowego fermentu, który zrodził starożytną literaturę mistyczną judaizmu, ale autor podążał własną drogą i sformułował terminologię, która nie znajduje paralel w okresie swego powstania<sup>8</sup>. *Księga Jecira* mówi o stworzeniu. Bóg stworzył świat za pośrednictwem trzydziestu dwu cudownych (tajemnych) dróg mądrości<sup>9</sup>, a są nimi dziesięć *sefirot belima* i dwadzieścia dwie litery hebrajskiego alfabetu. „Dziesięć sefirot to dziesięć pierwotnych liczb. Termin wywodzi się z hebrajskiego rdzenia, etymologicznie oznaczającego ‘liczyć’. Autor użył wyrażenia *sefirot* zamiast normalnego określenia *misparim*, aby wskazać, że nie chodzi o zwykłe liczby, lecz o liczby będące metafizycznymi zasadami stworzenia”<sup>10</sup>. Znaczenie terminu *belima* jest niejasne<sup>11</sup>, pochodzi on z Job 26, 7<sup>12</sup>.

<sup>6</sup> Por. J. D a n, *The Ancient Jewish Mysticism...*, s. 199.

<sup>7</sup> Por. *Księga Jecira. Klucz Kabały...*, s. XXI–XXII.

<sup>8</sup> Por. J. D a n, *The Ancient Jewish Mysticism...*, s. 200.

<sup>9</sup> Por. Księga Przysłów 3, 17–19 (mowa o mądrości):

Jej drogi drogami miłymi,  
ku szczęściu wiodą wszystkie jej ścieżki.  
Dla tego, co strzeże jej, drzewem jest życia,  
a kto się jej trzyma – szczęśliwy.  
Pan umocnił ziemię mądrością,  
niebosa utwierdził rozumem.

<sup>10</sup> R. G o e t s c h e l, *Kabała...*, s. 35.

<sup>11</sup> „Według jednej z interpretacji wyraz ten składa się z dwóch części beli (bez) i ma (coś). Całość ma oznaczać: sefirot nie dają się poznać, są nieokreślone, niewyraźne” (przypis tłumacza w: R. G o e t s c h e l, *Kabała...*, s. 36).

<sup>12</sup> Job 25, 7:

*Księga Jecira* nawiązuje do *Księgi Rodzaju*, aby zatem zrozumieć coś z trudnego języka rozważanej księgi, warto na początku zauważyć pewne fakty w odniesieniu do pierwszego rozdziału *Księgi Rodzaju*, a także innych miejsc *Pięcioksięgu*.

Opis stworzenia, umieszczony na początku *Księgi Rodzaju*, można, w oparciu o tekst, zamknąć dwiema klamrami, którymi są:

*Na początku stworzył Bóg niebo i ziemię* (Rdz 1, 1)

oraz

*W ten sposób zostały ukończone niebo i ziemia oraz wszystkie jej zastępy* (Rdz 2, 1).

Dalszy ciąg opowiadania, zaliczanego do tekstu kapłańskiego (2, 2–3), odnosi się już nie do stworzenia, ale do odpoczynku Boga, co nastąpiło po stworzeniu nieba i ziemi. Tworzy on logiczną całość z wyodrębnionym powyżej tekstem, ale do opisu stwarzania już nie należy. Natomiast wyodrębniony tekst składa się z 32 wierszy (1, 1–31 oraz 2, 1). W tych 32 wierszach trzydzieści dwa razy występuje słowo *Elohim*, oznaczające Boga-Stworzyciela. Mamy zatem 32 wiersze, otwierające Biblię (32 ścieżki), na których *Elohim* wyrył rzeczywistość, uobecniając się na nich 32 razy<sup>13</sup>. W *Księdze Rodzaju* znajdujemy jeszcze dwa teksty, których długość wynosi 32 wiersze. Są to:

– genealogia Adama (*Sefer Tol'dot Adam*), znajdująca się w rozdziale piątym (5, 1–32) oraz

– genealogie synów Noego (*Tol'dot Bnej Noach*), umieszczone w rozdziale dziesiątym (10, 1–32).

Stąd wniosek, że wszystko, co pochodzi na sposób genealogiczny, zostało utworzone przez Boga w układzie trzydziestu dwu<sup>14</sup>.

Kończąc jeszcze rozważania o roli liczby 32 w *Pięcioksięgu*, warto zauważyć, że rozpoczyna się on od litery *bet* (*Bereszit – Na początk u stworzył Bóg* – Rdz 1,1), a kończy literą *lamed* (*kol-Iszrael – Nie*

Dach rozciąga nad pustką,  
ziemi niczym nie umacnia.

Tak w Biblii Tysiąclecia, ale lepsze tłumaczenie tego miejsca daje: C. Jakubiec, *Księga Hioba. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – ekskursy*, [w:] *Pismo Święte Starego Testamentu*, t. 7, cz. 1, Poznań 1974, s. 175:

Rozciąga [Bóg] nad pustką wyżyny nieba,  
zawiesza ziemię ponad nicością.

Komentarz: „Sklepienie nieba Bóg rozciąga nie tylko ponad «pustką», czyli nad przestrzenią między tym sklepieniem a powierzchnią ziemi, ale także i nad «nicością», na której zawiesił ziemię. Dwa te wyrazy «pustka» i «nicość» są synonimami, przy czym pierwszy z nich (tohu) występuje w Rdz 1, 2 jako jedno z określeń chaosu pierwotnego, w jakim się znajdowały niebo i ziemia po ich stworzeniu przez Boga” (tamże). Nicość oddana jest przez *beli-ma*, w ten sposób pisane.

<sup>13</sup> Por. *Księga Jecirah. Klucz Kabały...*, s. 8.

<sup>14</sup> Por. tamże.

powstał więcej w Izraelu prorok podobny do Mojżesza... ani równy mocą ręki i całą wielką grozą, jaką wywołał Mojżesz na oczach całego Izraela, Pwt 34, 10–12). Czytając te dwie litery od końca ku początkowi, według żydowskiego zapisu, otrzymujemy wyraz LB (lew = serce). Równocześnie traktując te litery jako liczby mamy: L = 30 oraz B = 2, czyli otrzymujemy liczbę 32. Ta liczba, wyznaczająca ilość dróg (ścieżek) Bożego działania stwórczego i wskazująca na obecność Boga (*Elohim*) w tym dziele, oznacza serce, a serce to tyle, co 'wnętrze, uczucie, rozum, wola, sumienie, przychylność, usposobienie'<sup>15</sup>.

Termin 'lew' należy do częstszych terminów hebrajskiego Starego Testamentu i występuje w nim 844 razy<sup>16</sup>. 'Serce' jest w Biblii najważniejszym określeniem o charakterze antropologicznym i najczęściej odnosi się do serca ludzkiego (811 razy), ale także do serca Boga (26 razy)<sup>17</sup>. Można postawić pytanie, czy liczba 26 jest zwykłym przypadkiem, czy też ma związek z faktem, że JHWH ma liczbę gematryczną równą akurat 26. Natomiast zauważone wcześniej zamknięcie Tory w literach *bet* i *lamed*, określających serce, prowadzi do wniosku, że Tora jest sercem, a imię Boga, którego nie wolno wymawiać, istnieje w sercu<sup>18</sup>. Z sercem wiążą się także drogi Bożego stwarzania, dlatego są one wspaniałymi, cudownymi i tajemniczymi drogami mądrości, która w sercu ma swoją siedzibę<sup>19</sup>.

Pozostając nadal przy liczbie 32 można zauważyć, że przy zawarciu przymierza synajskiego Bóg mówi o sobie w 32 wyrazach: *Jahwe, Jahwe, Bóg miłosierny i litościwy, cierpliwy, bogaty w łaskę i wierność, zachowujący swą łaskę w tysiączne pokolenia, przebaczący niegodziwość, niewierność, grzech, lecz nie pozostawiający go bez ukarania, ale zsyłający kary za niegodziwość ojców na synów i wnuków aż do trzeciego i czwartego pokolenia* (Wj 34, 6–7). Oczywiście w polskim tłumaczeniu mamy więcej wyrazów, gdyż przyimki i spójniki piszemy osobno.

Bóg, przechodząc przed Mojżeszem, oznajmia swoje imię i objawia tożsamość. Mamy tu dość niezwykle wyliczenie atrybutów Bożych. Ich bogactwo wymagałoby opracowania teologicznej rozprawy. Bóg gotowy

<sup>15</sup> P. B r i k s, *Podręczny słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, Warszawa<sup>2</sup> 1999, s. 172.

<sup>16</sup> Por. L. A. M i t c h e l, *A Student's Vocabulary for Biblical Hebrew and Aramaic*, Michigan [bez daty], s. 2 (potwierdza tu częste występowanie terminu, które wymieniane są w porządku malejącej częstotliwości).

<sup>17</sup> Por. D. R. E d w a r d s, *Serce*, [w:] *Encyklopedia biblijna*, red. P. J. A c h t e m e i e r, Warszawa 1999, s. 1100.

<sup>18</sup> Por. *Księga Jecirah. Klucz Kabaty...*, s. 10.

<sup>19</sup> Por. 1 Krl 3, 12: [...] *dałem ci mądrość i rozsądek*, mówi Bóg do Salomona.

jest okazać miłosierdzie i swoją bezgraniczną miłość, wyrażające się w przebaczeniu. Po tej samej linii idzie rozważanie o karze, która ma swoje ograniczenie, trwa tylko do trzeciego i czwartego pokolenia<sup>20</sup>.

Po rozważeniu realnych faktów literackich, występujących w *Pięcioksięgu*, a dotyczących liczby 32, przejdziemy do pewnych danych, związanych z liczbą 10. Liczba ta wyrażana była w języku hebrajskim literą-cyfrą *jod*, bardzo ważną ze względu na to, że od tej litery rozpoczynało się imię Boga JHWH. W *Księdze Jecira* dziesiątka natomiast wiąże się z liczbą *sefirot*, odgrywających w spekulacjach tej księgi niezwykłą rolę.

Warto w tym miejscu zauważyć, że tytuł rozważanej księgi, w zależności od zastosowanych samogłosek i roli końcowego *he*, można odczytać w jeden z następujących sposobów:

Księga Stworzenia – *Sefer Jecira*

Księga litery *jod* formującej – *Sefer J-curah*

Księga litery *jod* formującej (poprzez) literę *he* – *Sefer J-cura-H*

Księga Stwórcy (Jocera – imię własne) – *Sefer Jocera*

Księga Jocera kształtującego (poprzez) literę *he*.

Licz to, co jest uformowane – *Sofer Jecirah*<sup>21</sup>.

*Jod* (dziesięć), jako litera samodzielna i jako pierwsza litera drugiego wyrazu, odgrywa tu, jak widzimy, istotną rolę. Zobaczymy zatem dziesiątkę w *Pięcioksięgu*. W pierwszym rozdziale *Księgi Rodzaju* występuje dziesięć kreatywnych wypowiedzi Boga:

*i powiedział: niech będzie światło* (1, 3)

*i powiedział: niech będzie sklepienie* (1, 6)

*i powiedział: niech zbiorą się wody* (1, 9)

*i powiedział: niech wykiełkują z ziemi rośliny* (1, 11)

*i powiedział: niech będą ciała niebieskie* (1, 14)

*i powiedział: niech żywe istoty zapełnią wodę* (1, 20)

*i powiedział: niech ziemia wyda żywe istoty* (1, 24)

*i powiedział: uczynimy człowieka* (1, 26)

*i powiedział (do ludzi): bądźcie płodni* (1, 28)

*i powiedział (do ludzi): oto daję wam roślinę* (1, 29)

Bóg, który stworzył świat na 32 ścieżkach, dokonał tego przez dziesięć słów. Nie jest to jedyna dziesiątka w *Pięcioksięgu*, na którą warto zwrócić uwagę. Z literackiego punktu widzenia całą *Księgę Rodzaju* można podzielić na dziesięć części, które wyznaczone są przez

<sup>20</sup> Por. A. S p r e a f i c o, *Księga Wyjścia*, przełożyła J. D e m b s k a, [w:] *Rozumieć Stary Testament. Komentarz duchowy*, Kraków 1998, s. 171 n.

<sup>21</sup> Por. *Księga Jecirah. Klucz Kabały...*, s. VIII.

szczegółowe listy przodków, określone jako *tol<sup>e</sup>dot*<sup>22</sup>. Do tych list zalicza się także opis stworzenia, o czym informuje identyczna fraza w 2, 4a, znajdująca się pomiędzy pierwszym a drugim opisem stworzenia. Natomiast nie wszystkie genealogie *Księgi Rodzaju* określone są jako *tol<sup>e</sup>dot*, na przykład genealogia Kainitów w roz. 4. nie jest tak nazwana. Również w rozdz. 36. mamy pięć list, wymieniających potomków Ezawa: dwie pierwsze nazywają się *tol<sup>e</sup>dot* i są prawie identyczne, dlatego możemy je traktować razem<sup>23</sup>. Mamy tu znów przykład list nie nazwanych *tol<sup>e</sup>dot*, a jedenaste wystąpienie rozważanego terminu nie powiększa liczby ważnych części księgi, których doliczamy się dziesięciu.

Słowo *tol<sup>e</sup>dot* pochodzi od hebrajskiego *jalad* i oznacza ‘rodzić’<sup>24</sup>, a także może oznaczać m. in. ‘pokolenie, początek, drzewo genealogiczne’, lub ‘fazy rozwoju’<sup>25</sup>, w znaczeniu zaś przenośnym – ‘dzieje’<sup>26</sup>. Nie jest to zatem termin ściśle jednoznaczny i dlatego trzeba go tłumaczyć w różny sposób według potrzeby kontekstu. W hebrajskim tekście mamy jednak wspólny termin, wyznaczający strukturę tej księgi.

Według dawniejszych poglądów, można było sądzić, że wszystkie te wypowiedzi należą do tradycji kapłańskiej<sup>27</sup>. Obecnie przyjmuje się, że rozdział 10, a więc lista potomków Noego, zalicza się do tradycji jahwistycznej, także genealogia Teracha<sup>28</sup> oraz genealogia Izaaka i Jakuba<sup>29</sup>. Można więc powiedzieć, że w całej *Księdze Rodzaju* ważne etapy określa się słowem *tol<sup>e</sup>dot*<sup>30</sup> bez względu na tradycję, z której dany fragment pochodzi. Świadczy to o tym, że dla konstrukcji i rozumienia tej księgi o wiele ważniejsze jest ujęcie jej jako całości w ramach ostatecznej redakcji niż badanie poszczególnych tradycji. Nie odmawiając temu badaniu wartości poznawczych, podobnie jak w odniesieniu do *Ewangelii*, i w tym wypadku historia redakcji jest ważniejsza od historii form. Dlatego też zbytnie rozwijanie badania form i wyodrębnianie szczegółowych wariantów może być ciekawą za-

<sup>22</sup> Por. L. B o a l d t, *Księga Rodzaju*, tłumaczył S. Z a l e w s k i, [w:] *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, Warszawa 2000, s. 302.

<sup>23</sup> Por. S. Ł a c h, *Księga Rodzaju. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, [w:] *Pismo Święte Starego Testamentu*, t. 1 cz. 1, Poznań 1962, s. 458.

<sup>24</sup> Por. M. P e t e r, *Prehistoria biblijna*, Poznań 1994, s. 21.

<sup>25</sup> Por. C. S c h e d l, *Historia Starego Testamentu. T. 1: Starożytny Wschód i prehistoria biblijna*, Tuchów 1995, s. 177.

<sup>26</sup> Por. M. P e t e r, *Prehistoria biblijna...*, s. 21.

<sup>27</sup> Według rozkładu podanego w: S. Ł a c h, *Księga Rodzaju...*, s. 81.

<sup>28</sup> Por. L. B o a l d t, *Księga Rodzaju...*, s. 287.

<sup>29</sup> Por. tamże, s. 296.

<sup>30</sup> Por. tamże, s. 283.

bawą, ale równocześnie i stratą czasu, który bardziej zaowocuje przy badaniu całości pod kątem jej zredagowania.

Struktura *Księgi Rodzaju* jako całości od dawna budziła podziw i zainteresowanie. Zauważono, że wszystko w niej jest przemyślane, wyważone i precyzyjnie podane. W swej obecnej formie jest to dzieło sztuki, ułożone dokładnie według miary i wagi, a u podstaw tego układu znajduje się dziesięć *tol'ot*<sup>31</sup>.

Kolejną dziesiątkę możemy znaleźć już nie w *Księdze Rodzaju*, ale w *Księdze Wyjścia*. Jest to dziesięć słów, które Mojżesz otrzymuje od Boga na górze. Tablice przykazań okazują się punktem styczności historii Izraela z biblijnymi początkami świata i ludzkości. W ten sposób historia ta zostanie jakby pełniej zakotwiczona w stwórczym dziele Boga, od opisu którego rozpoczyna się Biblia.

W tradycji Izraela często zwraca się uwagę na paralelizm Dziesięciu Słów zapisanych na tablicach Mojżesza i dziesięciu słów stworzenia, jakie zawiera pierwszy opis stworzenia w *Księdze Rodzaju*<sup>32</sup>. O wspomnianym paralelizmie świadczą przede wszystkim następujące teksty Pisma Świętego: Ps 19, 2–7 oraz Ps 19, 8–11; Ba 3, 32–35 oraz Ba 3, 36 n; Syr 17, 1–10 oraz Syr 17, 11–14; Syr 24, 3–6 oraz Syr 24, 7 n. Wyliczone cztery zestawy tekstów mają charakter poetycki i wykazują paralelizm pomiędzy dziełem stworzenia (dziesięć słów stworzenia) i dziełem nadania Prawa (Dziesięć Słów – Dekalog).

Pierwszy zestaw pochodzi z Psalmu 19. Pod względem literackim psalm ten składa się z dwu części, różnych pod względem budowy i być może pochodzenia. Obie części zostały zestawione dla wyrażenia wspólnej myśli: Bóg Stwórca podyktował prawa fizyczne światu i prawo moralne ludzkości<sup>33</sup>. Stąd o Bogu mówią dwie księgi, księga przyrody, zwłaszcza niebo i ciała niebieskie, tak bardzo przemawiające do żyjącego pod namiotem nomady, oraz księga Prawa<sup>34</sup>, które zostało tu określone sześcioma synonimami (prawo, świadectwo, nakazy, przykazanie, bojaźń Pańska, sądy Pańskie) wskazującymi na różne działania i właściwości woli Bożej<sup>35</sup>.

<sup>31</sup> Por. C. S c h e d l, *Historia Starego Testamentu...*, t. 1, s. 177.

<sup>32</sup> Por. S. L y o n n e t, *Ruolo cosmico di Cristo in Col 1, 15ss alla luce del ruolo cosmico delle Tora nel giudaismo*, [w:] *Atti della XXIII Settimana Biblica*, Brescia 1976, s. 75.

<sup>33</sup> Por. J. W. R o s ł o n, *Zammeru Maskil. Filologiczny komentarz do Księgi Psalmów ze słownikiem hebrajsko-polskim i łacińskim oraz konkordancją i zarysem reguł gramatycznych*, Warszawa 1985, z. 2, s. 290.

<sup>34</sup> Por. S. Ł a c h, *Księga Psalmów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – ekskursy*, [w:] *Pismo Święte Starego Testamentu*, t. 7 cz. 2, Poznań 1990, s. 165.

<sup>35</sup> Por. W. B o r o w s k i CRL, *Psalmy. Komentarz biblijno-ascetyczny*, Kraków 1983, s. 103.



Zestawienie myśli o stworzeniu i nadaniu Prawa znajdujemy również w *Księdze Barucha*, której część druga jest rozważaniem mądrościowym<sup>36</sup>. Bóg w swojej mądrości urządził ziemię napelnioną zwierzętami, wysłał światło i uczynił gwiazdy swoimi strażnikami, gotowymi do pełnienia woli Bożej. W tym fragmencie autor wyraźnie nawiązuje do dzieła stwórczego, opisanego w pierwszym rozdziale *Księgi Rodzaju*. Swoją mądrość Bóg natomiast dał swemu słudze Jakubowi (Izraelowi). Jest to aluzja do przekazania narodowi wybranemu Prawa, które w myśl literatury mądrościowej Izraela jest mądrością Bożą. W relacji *Księgi Wyjścia* Prawo jest przede wszystkim zestawem warunków przymierza, narzuconym przez potężniejszego kontrahenta tegoż przymierza. Relektura mądrościowa zwraca raczej uwagę na niewątpliwą wartość Prawa, które uczy mądrości, czyli daje umiejętność właściwego moralnie postępowania. Wskazując drogi mądrości, samo Prawo jest mądrością ofiarowaną Izraelowi przez Boga z miłości.

W *Księdze Syrycha* znajdujemy dwa zestawy, które pokazują, jak bardzo w myśli Izraela łączono stwórcze dzieło Boga z nadaniem Prawa na Synaju. W rozdz. 17 autor szczególnie nawiązuje do stworzenia człowieka, który jest obrazem Boga. Ten człowiek otrzymuje również prawo w ramach zawartego z Bogiem przymierza. Natomiast w przemowie Mądrości (rozdział 24) mamy ukazaną jej rolę w dziele stwórczym, a następnie jest mowa o jej zamieszkaniu w Izraelu. Nowy Testament pozwoli nam odczytać to zamieszkanie jako wcielenie Syna Bożego, który ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν – rozbił namiot wśród nas (por. J 1, 14). W Starym Testamencie zamieszkanie mądrości w narodzie wybranym dokonało się przez nadanie mu Prawa z dekalogiem na czele. Myśl tę wyraźnie eksponuje mędrzec, gdy po przepięknym rozwinięciu wątku zamieszkania mądrości w Izraelu i na Syjonie (por. Syr 24, 10–24) kończy słowami: *Tym wszystkim jest księga przymierza Boga Najwyższego, Prawo, które dał nam Mojżesz, jako dziedzictwo plemionom Jakuba* (Syr 24, 23).

Po prześledzeniu danych, odnoszących się do *Pięcioksięgu*, powracamy do *Księgi Jecira*. Jej część pierwsza, obejmująca pierwszy rozdział, zawiera wstęp i rozwinięcie tematu dziesięciu *sefirot*, z których powstał świat. Część druga – rozdziały od drugiego do szóstego – dotyczy 22 spółgłosek hebrajskich i ich funkcji demiurgicznej<sup>37</sup>. Całość składa się z 64 fragmentów, z których szesnaście należy do części pierwszej, a pozostałe stanowią rozdziały części drugiej. W tym opracowaniu wybrane fragmenty księgi będziemy śledzić przede wszyst-

<sup>36</sup> Por. T. J e l o n e k, *Prorocy Starego Testamentu*, Kraków 1993, s. 123.

<sup>37</sup> Por. R. G o e t s c h e l, *Kabała...*, s. 36.

kim za tłumaczeniem Mariusza Prokopowicza<sup>38</sup>. Z jego komentarza również w pewnym stopniu będziemy korzystali w ramach bardzo jednak ograniczonego analizowania treści tego tak bogatego dzieła, którego szersze opracowanie musiałoby znacznie przekroczyć ramy niniejszego artykułu.

Nasz tłumacz i w pewnym stopniu przewodnik nie tłumaczy wielu słów hebrajskich, uważając, że tłumaczenie pozbawiłoby je wielowymiarowości. W tych przypadkach w tłumaczeniu wyrazy hebrajskie pisane są według specyficznej transliteracji, którą w tym miejscu przytoczymy, aby cytowane teksty tłumaczenia mogły być właściwie odczytane.

Nazwa litery    Transliteracja    Wartość liczbowa

ALEF	A	1
BET	B	2
GIMEL	G	3
DALET	D	4
HE	H	5
WAW	W	6
ZAIN	Z	7
HET	Ch	8
TET	Th	9
JOD	J	10
KAF	K	20
LAMED	L	30
MEM	M	40
NUN	N	50
SAMEK	S	60
AIN	O	70
PE	P	80
CADE	C	90
KOF	Q	100
RESZ	R	200
SZIN	Sh	300
TAW	T	400

Teraz możemy przejść do samej *Księgi Jecira*:

1. W trzydziestu dwóch wspaniałych ścieżkach mądrości JH wyrył JHWH CBAWT ALHJ JShRAL ALHJM ChJJM AL ShDJ.

Wysoki i wyniesiony zamieszkuje wieczność i święte jest Imię Jego. Stworzył Swoją świat w trzech SEFARIM: W SPR i SPR i SPR.

<sup>38</sup> *Księga Jecirah. Klucz Kabały...*, s. 5–32. Szersze opracowanie treści rozważanej księgi można znaleźć między innymi w: A. K a p l a n, *Sefer Yetzirah. Book of Creation*, New Jersey–Jerusalem 1995. Tę książkę nabyłem w Jerozolimie już po napisaniu niniejszego opracowania.

## 2. Dziesięć SEFIROT BELIMA i dwadzieścia dwa Fundamentalne Znaki.

Dwa pierwsze fragmenty są jakby syntezą całego dzieła, które będzie rozwinięciem myśli, w tym miejscu skrótowo podanych. Część pierwsza rozwinięciem pouczenia o *sefirot*, w drugiej części jest mowa o literach alfabetu hebrajskiego (których jest dwadzieścia dwie), nazywanych tu znakami fundamentalnymi. Rozważanie nawiązuje do początku opisu *Księgi Rodzaju*, do wyodrębnionych już poprzednio w naszych rozważaniach 32 wierszy (1, 1 – 2, 1). Toż to ścieżki mądrości. Dla nas te 32 wiersze stanowią tekst opisujący dzieło stwórcze Boga, objawienie biblijnej kosmogonii, odczytywane dawniej bardziej konkretnie (sześć dni to sześć normalnych dni, kolejność opisu to kolejność dzieł Boga), a obecnie odczytywane o wiele głębiej, według myślenia schematycznego i symbolicznego. To odczytanie otwiera nam nowe horyzonty Bożego objawienia i sprawia, że rozpoznajemy przebogata treść zawartą w stosunkowo krótkim tekście. Stwierdzamy, że tekst ten jest niezwykle misternie opracowany i pozwala na rozkoszowanie się swoim pięknem.

Mistycyzm *Księgi Jecira* pozwala nam na ten sam tekst popatrzeć jeszcze inaczej. Mistyk dąży do bezpośredniego kontaktu z Bogiem. Na ścieżkach opisu stworzenia spotyka on nie tyle świat stwarzany przez Boga, ile samego Boga, przed którym pozostaje w postawie kontemplacji. Stąd tekst, tak wiele razy rozważany na sposób naukowy, może stać się tekstem mistycznej modlitwy, mistycznego spotkania z Bogiem. Dlatego ze ścieżkami wiąże się wspaniałość (ścieżki wspaniałe)<sup>39</sup>, mądrość (ścieżki mądrości) i tajemniczość (ścieżki tajemniczej mądrości)<sup>40</sup>. Same ścieżki określone są hebrajskim terminem NTJBWT, który oznacza ścieżki wydeptane, znajome, prowadzące do domu. Są to zatem ścieżki dobrze znane Bogu i dlatego określono je jako ścieżki mądrości.

Pod kątem wspaniałości, tajemniczości i mądrości można nie tylko poznawać, ale przede wszystkim kontemplować opis stwarzania. Mądrość po hebrajsku ChKMH jest rodzaju żeńskiego, stąd w ścieżkach mądrości można odnaleźć aluzje do wątku oblubieńczego i problematyki miłości.

Na ścieżkach mądrości Bóg wyrył rzeczywistość. Mamy tu bardzo interesujące sformułowania, którym dokładniej trzeba się przyglądać. Bóg określony jest imieniem JH. W Biblii znajduje się ono w *Księdze Izajasza* (26, 4), gdzie występuje następujące zdanie (za-

<sup>39</sup> W tłumaczeniu M. Prokopowicza, wyżej cytowanym.

<sup>40</sup> W tłumaczeniu J. D a n (*The Ancient Jewish Mysticism...* s. 201): *paths of hidden wisdom*.

piszemy je w transkrypcji przyjętej powyżej): KJ BJH JHWH CWR OWLMJM, co za komentarzem do *Księgi Jecira* przetłumaczmy: *Gdyż w JH JHWH ukształtował światy*.

Przytoczony tekst znajduje się w TM, wszystkie tłumaczenia BJH uważają za dittografię<sup>41</sup> i ignorują przy tłumaczeniu, które jest bardzo niejednoznaczne. O ile pierwsza część wiersza nawołuje do stałej ufności pokładanej w Bogu, druga część wiersza, interesująca nas, podaje różne motywy tej ufności. Septuaginta mówi o Bogu wielkim i wiekuistym, za tym idzie Wulgata, która cały wiersz tłumaczy: *Sperastis in Domino in saeculis aeternis in Domino Deo forti in perpetuum*.

W tłumaczeniach współczesnych pojawia się natomiast motyw wiecznej Skały. L. Stachowiak w swoim komentarzu tłumaczy: *Mieście ufność w Jahwe na zawsze, bo Jahwe jest wieczną Skałą*. Podobnie jest w tłumaczeniu *Biblii Tysiąclecia*, *Biblii poznańskiej*, a także w tłumaczeniach obcojęzycznych.

Skąd zatem mamy zupełnie odmienne tłumaczenie w komentarzu do *Księgi Jecira*? Sprawę wyjaśnia niejednoznaczność hebrajskiego zapisu. *Cade, waw* i *resz* mogą oznaczać:

- zawinąć, związać, zapakować, ogarniać, oblegać, otoczyć szańcem
- odnosić się wrogo, prześladować, napadać, podburzać
- uformować, nadać kształt; odlać (z metalu).

Jeżeli natomiast w środku *waw* znajduje się kropka, termin ten oznacza 'skałę' lub 'blok skalny'<sup>42</sup>.

Kolejny wyraz *olamim* jest liczbą mnogą od *olam* i może oznaczać: przeszłość, dawne czasy, pradzieje; trwanie, długi czas, przyszłość, wieczność, wiecznie, na zawsze, na wieki<sup>43</sup>. Stąd w zależności od interpretacji poprzedniego wyrazu możemy mieć uformowane (stworzone) światy lub skałę (opokę) wieczną.

Jeśli zaś uwzględnimy fakt, że rozdz. 26. *Księgi Izajasza* należy do tak zwanej *Apokalipsy Izajasza*, a więc został zredagowany stosunkowo późno, możemy rozważany wiersz zobaczyć na tle nauki proroków okresu niewoli i po niewoli, którzy stworzeniem świata argumentowali prawdziwość i moc Bożą, a więc najsilniejsze podstawy ufności pokładanej w Bogu. Z tego kontekstu stwórczego autor *Księgi Jecira* wziął imię Boga – JH. Jest to podkreślenie rangi dwu pierwszych liter tetragramatonu (JHWH), odpowiadających kombinacjom literowym, właściwym rozważanej księdze. To określenie imienia Bożego wystę-

<sup>41</sup> Dittografia to powtórzenie zapisu tej samej litery, sylaby, wyrazu, wiersza lub zdania; zob. *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. H o m e r s k i, Poznań 1973, s. 99.

<sup>42</sup> Por. P. B r i k s, *Podręczny słownik hebrajsko-polski...*, s. 296.

<sup>43</sup> Por. tamże, s. 254.

puje też w złożeniach, a więc w imionach teoforycznych, oraz w zawołaniu Allelujah.

Bóg wyrył. Użyty tu czasownik hebrajski ChQQ wyraża ideę odcięcia, zarysowania, wyrycia w czymś. W 32 ścieżkach mądrości, czyli w 32 pierwszych wierszach *Tory* Bóg wyrył 32 litery, stanowiące określenie Stwórcy, które zostało zacytowane za pomocą transkrypcji, a które znaczy: *Jahwe Zastępów, Bóg Izraela, Bóg życia, Bóg wszechmocny*. Określenie Boga występuje w trzech formach: *Elohe, Elohim* i *El*. Być może ta troistość formy określenia Boga została zastosowana, aby ilość liter całej wypowiedzi wynosiła 32. Nie są to jednak określenia zupełnie dowolne, o czym świadczy występowanie pierwszej z tych form w *Księdze Rodzaju*, Jakub w Sychem ustawił ołtarz i nazwał go imieniem Boga, Boga Izraela – *El Elohe Israel* (33, 20). W naszym miejscu mamy dokładnie to samo połączenie imienia Boga z imieniem narodu wybranego. A zatem *Bóg wyrył swoje atrybuty: rządy nad duchami, rządy nad Izraelem, rządy nad wszystkim, co żyje, rządy nieograniczone*<sup>44</sup>.

Kolejne zdanie *Księgi Jecira* jest cytatem z *Księgi Izajasza* (57, 15). W tym miejscu Trito Izajasz podkreśla transcendencję Boga: *Wysoki i wyniesiony, zamieszkuje wieczność i święte jest Imię Jego*. Cytowane słowa odnoszą się jedynie do transcendencji, ale w tym samym wierszu *Księga Izajasza* stwierdza, że sam Bóg przewyższa nieskończony dystans pomiędzy sobą a człowiekiem, stając się bliskim tym, którzy wśród ludzi uważani są za najmniejszych: *Na wysokościach wśród świętości zamieszkuję, jednak jestem wraz ze zgnębionym i ponizonym na duchu, by ożywić serce zgnębionych*. L. Stachowiak, którego tłumaczenie drugiej części rozważanego wiersza *Księgi Izajasza* powyżej przytoczyliśmy, tak komentuje te słowa:

W obecnym tekście chodzi o podtrzymanie i idensyfikację życia nowego, przedstawionego w dwóch wykładnikach osobowości człowieka: duchu i sercu. Właśnie one potrzebują najbardziej ożywiającej interwencji Boga w przypadku ludzi prowadzących egzystencję nędzną, pełną utrapień i przeciwności<sup>45</sup>

Stary Testament zawiera wiele tekstów, podkreślających Bożą transcendencję. Przedstawienie Boga w *Księdze Jecira* tę transcendencję pragnie podkreślić, mówi bowiem przede wszystkim o Bogu stwarzającym. Zastosowanie jednak takiego tekstu biblijnego, który ma ilustrować transcendencję Bożą, a w kontekście wprawdzie nie cy-

<sup>44</sup> *Księga Jecirah. Klucz Kabały...*, s. 8.

<sup>45</sup> L. S t a c h o w i a k, *Księga Izajasza II-III. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – ekskursy*, [w:] *Pismo Święte Starego Testamentu*, t. 9 cz. 2, Poznań 1996, s. 258.

towanym, ale przecież jakoś narzucającym się czytelnikowi, znającemu księgi biblijne, mówiącym o znizeniu się Boga ku człowiekowi, o ludzkim duchu i sercu, doskonale oddaje mistyczną treść dzieła. Nie chodzi tu o teologiczne rozważania, ale o drogę, na której mistyk doświadcza spotkania z Bogiem.

W omówieniu dalszej części pierwszego fragmentu *Księgi Jecira* posłużymy się komentarzem M. Prokopowicza:

Księga Jecira nie mówi STWORZYŁ ŚWIAT, lecz STWORZYŁ SWÓJ ŚWIAT, czyli mowa jest o świecie innym niż ten, w którym zamieszka człowiek. Biblia mówi o pojawieniu się nieba i ziemi dopiero w dniu drugim i trzecim. Niebo i ziemia z dnia pierwszego występują związane z literą He: HaSZAMAIM (niebo), HaAREC (ziemia). Drugiego i trzeciego dnia są stworzone SZAMAIM (niebo) i EREC (ziemia) [...].

Pierwszy wiersz Biblii możemy tłumaczyć: Na początku Bóg stworzył pięć niebios i pięć ziem, co odpowiada wartości liczbowej litery HE. W oryginale: Bereszit Bara Elohim et Ha Szammaim we et Ha Arec. W tej interpretacji niebo i ziemia wyłonione dnia drugiego i trzeciego są szóstym niebem i szóstą ziemią, po których następuje odpoczynek – SZABAT [...]. Skoro nasze niebo i nasza ziemia są SZÓSTE, więc związane z literą WAW, która jest zarazem liczbą sześć<sup>46</sup>.

Ostatnia fraza pierwszego fragmentu *Księgi Jecira* stwierdza, że Bóg stworzył swój świat w trzech SEFARIM. W tym wypadku także odwołamy się do cytowanego powyżej autora:

Trzy SEFARIM – najprościej byłoby przełożyć „Trzy KSIĘGI”, gdyż SEFARIM to właśnie KSIĘGI. Hebrajski korzeń-rdzeń SPR nosi bardziej złożoną ideę: KSIĘGA, SŁOWO (mowa), LICZBA (liczenie). Są to trzy różne i zarazem komplementarne Układy Rzeczywistości. W SEFARIM, czyli w SŁOWIE – KSIĘDZE – LICZBIE Bóg wyrył – jak na tabliczce – świat<sup>47</sup>.

Bogactwo znaczeniowe, właściwe tu dla języka hebrajskiego, pozwala wydobyć szerokie horyzonty rzeczywistości, związane ze stwórczą działalnością Boga. Mogą one stać się przedmiotem religijnego zachwyty, a także drogą mistycznego dążenia do spotkania z Bogiem.

Drugi fragment *Księgi Jecira*, przytoczony powyżej, łączy się z pierwszym. Sefirot, których jest dziesięć, i litery (Fundamentalne Znaki) są tym, w czym Bóg stworzył świat, albo tym, w czym świat został ukształtowany<sup>48</sup>. Im zatem zostaną poświęcone rozważania

<sup>46</sup> *Księga Jecirah. Klucz Kabały...*, s. 11n.

<sup>47</sup> Tamże, s. 10.

<sup>48</sup> Por. tamże.

księgi. Pierwsza jej część będzie rozwijała naukę o sefirotach, którą to naukę także podejmą później inne dzieła mistyki żydowskiej i dlatego to, co o nich można dowiedzieć się z *Księgi Jecira*, nie wyczerpuje ich bogatego obrazu, jaki tworzy kabała.

Sefiroty, których jest dokładnie dziesięć, nie są z tego świata, mają związek z przymierzem, ze świątynią i z innymi rzeczywistościami, przy których uwzględniona jest liczba dziesięć. Nauka *Księgi Jecira* o sefirotach nawiązuje do Istot z Rydwanu Chwały, opisanego w pierwszym rozdziale *Księgi Ezechiela*. Sefiroty są także interpretowane jako stworzenia, które kontemplują boski tron. W szczególności służą do opisu procesu kosmogonicznego w nawiązaniu do *Księgi Rodzaju*. Pierwsza sefira to duch żywego Boga, druga – powietrze, trzecia – woda, czwarta – ogień. Ostatnich sześć sefirotów reprezentuje sześć kierunków przestrzeni, które są przypięczętowane za pomocą sześciu permutacji imienia JHWH (mistyka języka)<sup>49</sup>.

Druga część *Księgi Jecira* poucza, że wszystko zostało ustanowione na trzech poziomach kosmosu przez kombinacje dwudziestu dwu liter alfabetu hebrajskiego. Te trzy poziomy to świat, czas i człowiek. Alfabet podzielony jest na trzy części:

– Pierwsza grupa to litery *alef*, *mem* i *szin*, litery matki (trzy litery).

– Druga grupa to litery, które miały podwójną wymowę (siedem liter).

– Trzecia grupa składała się z pozostałych zwykłych spółgłosek (dwanaście liter)<sup>50</sup>.

W ten sposób pojawiają się tu trzy ważne w rozważaniach kosmogonicznych liczby: trzy, siedem i dwanaście. *Księga Jecira* jest nieprzebraną kopalnią tematów, które na kanwie spekulacji nad wspomnianymi grupami liter zostały wyłożone. Myśl żydowska odczytała z *Księgi Jecira* i rozwinęła na jej podstawie w licznych komentarzach, jakie brały tę księgę za punkt wyjścia, przeróżne treści religijne, a także i inne. Stwierdza to J. Ochman w zakończeniu swego omówienia problematyki *Księgi Jecira* i całego nurtu z niej wypływającego: „Komentarze do *Księgi Jecira* stanowią fenomen interpretacji. Osobliwością były różne, niekiedy całkiem odmienne opracowania, powstałe w ośrodkach, które je tworzyły interpretując tekst *Księgi Jecira* w oparciu o własną tematykę”<sup>51</sup>.

<sup>49</sup> Por. R. G o e t s c h e l, *Kabała...*, s. 36.

<sup>50</sup> Por. tamże, s. 37 n.

<sup>51</sup> J. O c h m a n, *Peryferie filozofii żydowskiej*, [w:] *Historia filozofii żydowskiej*, t. 6, Kraków 1997, s. 72.

## IL LIBRO JECIRA

### Riassunto

*Il Libro Jecira* è uno dei testi più importanti tramandati dall'antico giudaismo alla mistica giudaica del medioevo e dei tempi moderni. Lo scritto, il cui sfondo, tempo e luogo d'origine ci sono ignoti, è diventato una delle pietre fondamentali del pensiero giudaico medievale. Molti concetti che sono apparsi per la prima volta in questo libro, tra l'altro il concetto di *sefirot*, hanno arricchito la terminologia e il simbolismo della mistica giudaica dei secoli seguenti.

Il testo originale del Libro Jecira, scritto in ebraico, senza aggiunte aramaiche, esiste in tre versioni. Tutte sono diventate note nel decimo secolo, anche se erano scritte molto tempo prima.

*Il Libro Jecira* parla della creazione. Dio creò il mondo tramite trentadue vie meravigliose (misteriose) della sapienza che sono i dieci sefirot belima e le ventidue lettere dell'alfabeto ebraico.

*Il Libro Jecira* si riferisce alla Genesi, particolarmente al racconto della creazione (1,1-31 e 2,1). In questi trentadue versi appare 32 volte la parola Elohim che significa Dio – Creatore. Abbiamo quindi 32 versi che aprono la Bibbia (32 sentieri) su cui Elohim incise la realtà rendendosi presente su essi 32 volte.

Un altro numero importante è il dieci. Nel primo capitolo della *Genesi* appaiono dieci parole creative di Dio. Dio che creò il mondo su 32 sentieri, lo fece mediante dieci parole. Non è l'unico dieci nel *Pentateuco* che merita la nostra attenzione. Tutta la *Genesi* può essere divisa in dieci parti determinate dagli elenchi dettagliati dei progenitori, chiamati *tol'edot*.

Nella tradizione d'Israele invece si mette spesso in rilievo il parallelismo tra le Dieci Parole scritte sulle tavole da Mosè e le dieci parole della creazione del primo racconto della creazione nella *Genesi*.

Dopo aver esaminato i dati riguardanti il *Pentateuco*, torniamo al *Libro Jecira*. La sua prima parte che comprende il primo capitolo contiene l'introduzione e lo svolgimento del tema delle dieci sefirot da cui sorse il mondo. La seconda parte – i capitoli dal secondo al sesto – riguarda le ventidue consonanti ebraiche e la loro funzione demiurgica.

Partendo dal testo della *Genesi* il misticismo del *Libro Jecira* ci fa vedere lo stesso testo in altro modo. Il mistico tende ad un contatto diretto con Dio. Sui sentieri del racconto della creazione incontra non tanto il mondo creato da Dio, quanto Dio stesso, davanti al quale rimane nell'atteggiamento di contemplazione. In questo modo il testo analizzato tante volte in modo scientifico, può diventare un testo di preghiera mistica, d'incontro mistico con Dio.

La seconda parte del *Libro Jecira* informa che tutto fu stabilito su tre livelli del cosmo tramite le combinazioni di ventidue lettere dell'alfabeto ebraico. I tre livelli sono: il mondo, il tempo e l'uomo.

Il pensiero giudaico ha inteso dal *Libro Jecira* diverse idee e argomenti religiosi e li ha sviluppati sulla base di questo libro in numerosi commenti che sono un prologo d'interpretazione.